

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Důsledky rozvodů pro děti

Žaneta Velinská

Bakalářská práce

2009

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra sociálních věd
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Žaneta VELINSKÁ**
Studijní program: **B6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociologie**

Název tématu: **Důsledky rozvodu pro děti**

Zásady pro vypracování:

Práce se bude zabývat dopadem rozvodu na děti a školní mládež. Cílem mého kvantitativního výzkumu je zjistit, jak děti ovlivňuje rozvod jejich rodičů. V teoretické části budou vymezeny problémy spojené s rozvody a jejich dopady na děti na základě studia odborné literatury. V praktické části pak bude provedena analýza výsledků dotazníkového šetření mezi dětmi na školách v Královéhradeckém kraji, a to ve vazbě na teoretickou část práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Bakalář, E. a kol. 1996. Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné. Praha: LN

Giddens, A. 1999. Sociologie. Praha: Argo.

Hamplová, D., P. Šalamounová, G. Šamanová. 2006. Životní cyklus. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Matějček, E. 1992. Dítě a rodina v psychologickém poradenství. Praha: SPN

Matoušek, O. 1993. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: SLON

Možný, I. 2006. Rodina a společnost. Praha: SLON

Pávek, F. 1987. Manželství na zkoušku. MF

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Michal Trousil
Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2008

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2009

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Lívia Šavelková, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Prohlášení

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 30. 3. 2009

Žaneta Velinská

Poděkování

Poděkování patří zejména mému vedoucímu práce Mgr. Michalu Trousilovi, který přispěl k vypracování mé bakalářské práce svými cennými radami a konzultováním. Chci poděkovat ředitelům gymnázií, kteří mi umožnili výzkum na jejich škole. Děkuji také svým rodičům za podporu a možnost studia na Univerzitě Pardubice.

ANOTACE

První část této bakalářské práce se zabývá problematikou rozvodů, manželství a pohledem na historii rodinného práva. Nejrozsáhlejší kapitola „Rozvod a děti“ se věnuje důsledkům, který rozvod dětem přináší. Jsou zde také konkrétně popsány problémy, které s sebou přináší výhradní rodinná péče matky, ale i otce. Cílem druhé části bakalářské práce je popsat výsledky vlastního zkoumání o důsledcích rozvodů pro děti.

Klíčová slova

Rozvod, rozvodovost, rozvod a děti, otec-dítě, výhradní péče matky, výhradní péče otce

ABSTRACT

The first part of my bachelor thesis deals with the questions of divorces, marriage and a look at the history of family law. The most extensive chapter *Divorce and children* considers the effects that a divorce brings into children's life. In this chapter there are also described the problems that are brought with exclusive family care of both – a mother and a father. The aim of the second part of the thesis is to describe the results of my own research regarding the divorce effects for children.

Keywords

Divorce, divorce rate, divorce and children, father-children, exclusive care of mother, exclusive care of father

OBSAH

ÚVOD	8
1. RODINNÉ PRÁVO	9
2. MANŽELSTVÍ	10
2.1 Vznik manželství.....	11
2.2 Zánik manželství.....	11
3. ROZVOD	11
3.1 Vývoj rozvodovosti.....	13
3.2 Rozvodovost podle věku snoubenců a podle délky trvání manželství.....	14
3.3 Rozvodovost podle příčiny rozvratu manželství.....	15
3.4 Rozvodovost podle počtu nezletilých dětí.....	16
3.5 Koreláty a prediktory rozvodů.....	17
4. ROZVOD A DĚTI	20
4.1 Vznik mystiky mateřství.....	21
4.2 Vztah otec-dítě.....	22
4.3 Výhradní péče matky.....	23
4.4 Výhradní péče otce.....	25
5. DŮSLEDKY ROZVODŮ PRO DĚTI – vlastní výzkum	29
5.1 Charakteristika výzkumu.....	29
5.2 Hypotézy.....	30
5.3 Vyhodnocení dotazníků.....	31
5.4 Další výsledky dotazníků.....	43
ZÁVĚR	45
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	47
SEZNAM TABULEK	49
SEZNAM GRAFŮ	50
SEZNAM PŘÍLOH	51

ÚVOD

V dnešní společnosti se rozvody staly běžnou záležitostí, se kterou se setkáváme všichni. Fakt, že každé druhé manželství se rozvádí, nám nedovolí, abychom o rozvodu nikdy neslyšeli. Česká republika patří mezi země s vysokou rozvodovostí, k čemuž přispívá i to, že rozvod už není chápán jako společenské stigma.

Aby se vůbec rozvod stal, musí se nejprve uskutečnit manželství, z toho důvodu na začátku své práce věnuji manželství a rodinnému právu pozornost. Rozvodovost ovlivňuje řada faktorů, je způsobena z různých příčin a nese s sebou mnoho důsledků. Toto všechno je popsáno v kapitole o rozvodech. Při vysoké rozvodovosti mnoho dětí ztrácí své rodiče, nebo alespoň jednoho z rodičů určitě. Nemusí jít o trvalou ztrátu rodiče, ale při výhradní péči matky, nebo otce o děti výrazně děti ztrácejí citově a psychicky. Proto jsou v mé práci popsány důsledky, které s sebou tato výhradní péče přináší. Zaměřila jsem se i na výhradní péči otce, která není v naší společnosti obvyklá, proto je mnohdy i považována za něco nenormálního a otcům přináší mnohá úskalí. Vztah dítěte k otci je mnohdy považován za druhořadý, ba dokonce i za nedůležitý, i když tomu tak není.

Cílem mé práce je zjistit, jestli se děti cítí být rozvodem ovlivněny, jestli pociťují po rozvodu změny, popřípadě jaké změny. Zjišťuji jestli jsou po rozvodu svěřeny častěji do péče matky, nebo otce a jestli vídají druhého rodiče i po rozvodu. Dále chci zjistit, jak samy děti pohlížejí na rozvod, zda jim připadá jako běžná záležitost, nebo ho považují za nepřijatelný. Tyto otázky jsou zodpovězeny v empirické části práce, kde jsou shrnuty výsledky vlastního výzkumu o důsledcích rozvodů pro děti. Výzkum byl proveden dotazníkovým šetřením na dvou vybraných gymnáziích Královéhradeckého kraje.

1. RODINNÉ PRÁVO

V každé společnosti jsou vymezeny podmínky pro zánik manželství velmi přísně a rozchod každého manželství je zakotven v platném právu, ať už zvykovém, anebo psaném. Jediným právním prostředkem ukončení manželství u nás je rozvod.

Podle kanonického práva je manželství chápáno jako svátost, nebylo tedy možné připustit jeho rozpad, nebo dokonce uzavírat nová manželství [Možný 2002: 171-172]. Nerozlučitelnost manželství byla ovšem obcházena institucí rozvodu od stolu a lože. „Takový rozvod legalizoval skutečnost, že manželé spolu přestali žít, implikoval opatření o výživném, zproštění od „manželských povinností“ (od povinnosti sexuálního styku) a povoloval oddělené bydliště.“ [tamtéž: 173; uvozovky a závorky v originále].

Velkou změnu přinesl až rozlukový zákon. Ten formuloval důvody, za kterých se mohlo rozluky dosáhnout; rušil některé manželské překážky, zejména ty kanonického původu. Veselá hodnotí rozlukový zákon (zákon č. 320/1919 Sb.), jako „nejvýznamnější zásah do rodinného práva za celé období předmnichovské republiky.“ [Veselá 2003: 77].

Nejdůležitější změnu, kterou rozluka přinesla byla možnost uzavření nového sňatku. To rozvod od stolu a lože neumožňoval. Zprvu však byla možnost uzavřít nový sňatek povolována zcela výjimečně. Církev totiž nepřipouštěla uzavírat nový sňatek ani po rozvodu. I přesto rozvrácená manželství stále rostla [Možný 2002: 173].

Rozvod, tak jak ho známe dnes, přinesl až zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném. Tento zákon vyčlenil rodinné právo, jako nové právní odvětví a přinesl důležité změny. Opustil od rozvodu od stolu a lože a rozluky a formuloval rozvod, jakožto soudem zrušené manželství. Ten zjišťoval vinu na rozvodu, zajímal se o zájem dětí a nemohl zrušit manželství rozvodem proti vůli nevinného manžela. Soud mohl upustit od výroku o vině, pokud o to manželé požádali [Veselá 2003: 90-91].

Jak dokládá Možný, je náš současný právní řád (zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině; pozn. Ž.V.) daleko liberálnější, než byly a dodnes jsou normy katolického církevního práva. Dnes neznáme rozvod od stolu a lože; rozvedení mohou uzavírat nový sňatek, dokonce i několikrát po sobě; zákon připouští rozvod i proti odporu druhé strany; lze se rozvést na návrh jedné strany. V manželství zákon nezná pojem „manželské povinnosti“ ve smyslu povinnosti sexuálního styku jak to bylo dříve. Ani nevěra není sama o sobě právním důvodem k rozvodu.“ [Možný 2002: 175; uvozovky v originále].

2. MANŽELSTVÍ

Aby bylo možné manželství rozvést, je třeba, aby k němu vůbec došlo. Bez manželství by žádné rozvody nebyly. Z tohoto důvodu je věnována část mé práce kapitole o manželství.

Právní definice manželství (§ 1 zákona č. 94/1963, zákon o rodině) vysvětluje manželství jako trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí. Mezi manžely existuje vzájemný vztah, který je velmi blízký.

Giddens mluví o tzv. romantické lásce, jako podmínce manželství, která je u nás považována „za přirozenou součást lidské existence než za specifický produkt moderní kultury“ [Giddens 1999: 160].

Účelem manželství je také směna věcí a služeb mezi partnery. Dnes, v důsledku zaměstnanosti žen, dochází k nerovnováze ve spolupráci manželů, kdy žena zastává většinu domácích prací. Dalším obecným rysem je představa, že partneři očekávají, že jejich svazek bude trvalý, a to i přes vlastní zkušenost s předchozími manželstvími [Hrušáková 2003: 111].

2.1 Vznik manželství

Podle zákona o rodině (zákon č. 94/1963, zákon o rodině; pozn. Ž.V.) se manželství uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy o tom, že spolu vstupují do manželství. Toto prohlášení je učiněno veřejně, slavnostním způsobem, za účasti dvou svědků, před příslušným orgánem. Vedle souhlasného prohlášení musejí snoubenci učinit ještě další prohlášení, která jsou vymezena v § 6 a v § 8 zákona o rodině. Zákon také říká, že snoubenci musejí znát svůj zdravotní stav, museli zvážit úpravu budoucích majetkových vztahů a také se dohodli na společném příjmení [tamtéž: 112].

2.2 Zánik manželství

Zánik manželství je pro moji práci nejvýznamnější, protože se dostáváme k samotným rozvodům. Existují ale i jiné způsoby zániku manželství, takže nejprve se zmíním o nich. Stejně jako vznik manželství, je i zánik manželství předepsaný zákonem stanoveným způsobem. Můžeme rozlišit dva způsoby zániku manželství. Prvním z nich je zánik manželství smrtí jednoho z manželů nebo jeho prohlášení za mrtvého. Druhý způsob je zrušení manželství rozvodem [tamtéž: 138-139]. Tomuto tématu – rozvodu věnuji zbytek své práce.

3. ROZVOD

Rozvod se stal (ať už z jakékoli příčiny) běžnou záležitostí a velmi snadným řešením problémů s partnerem. Na začátku manželství mají partneři představy o svém společném životě, myslí si, že právě jejich vztah nemůže ničím takovým, jako je rozvod, projít. V manželství však partneři zjistí, že jejich sny se neplní podle očekávání a přiznání si reality je pro ně mnohdy těžkou zkouškou. Manželé se začnou vzájemně odcizovat, neřeší spolu problémy, nectí jeden druhého, tak jak si to slíbili v obřadní síni a mnohdy si přiznají, že toho druhého už nemilují. V takovém případě se rozhodnou pro rozvod. Bohužel už ani existence dětí v manželství nepůsobí jako překážka případného rozvodu, jak tomu bylo dříve.

Rozvod je jediným možným způsobem zrušení manželství za života obou manželů. Velký sociologický slovník definuje rozvod jako „právní zrušení manželství během života obou partnerů, jemuž předchází jeho reálný rozpad (...). Rozpad manželství za života manželů nemusí být ovšem spojen s právním aktem“ [Velký soc. slovník 1996].

Evidenci rozvodů provádějí okresní soudy, které vyplňují formulář Hlášení o rozvodu (viz. Příloha č. 1). Všechna hlášení pak zpracovává Český statistický úřad, který publikuje absolutní i relativní údaje o rozvodech.

Je důležité zmínit, že rozvod se netýká jen manželů a jejich dětí, jak se na první pohled může zdát. Nejenže dospělí ztrácejí partnera, děti přicházejí většinou o stálou přítomnost otce, někteří účastníci musejí kvůli rozvodu změnit bydliště, ale i zaměstnání. Rozvedená žena je více zatížena na zvládnání rodiny, protože je na všechno sama. Kvůli tomu se může měnit i vztah dítěte k rodiči, zejména k matce, se kterou žijí. Každému, kdo se setkává s lidmi v době před rozvodem, při rozvodu i po něm, se můžou tito lidé jevit jako nenormální. Tak se jeví i svému partnerovi, který nemůže poznat toho, se kterým předtím žil. I když už se partneři hádají dlouhou dobu před samotným rozvodem, teprve v rozvodovém řízení nastávají extrémní pocity a emoce. Není tedy divu, že partneři s oblibou říkají o svém protějšku, že se zbláznil, jen aby si ulehčili od svých pocitů viny za rozvod. I přes tyto i další negativní důsledky je důležité nepohlížet na rozvod jako na nenormální, či dokonce tragický jev. To by bylo zavádějící hlavně pro profesionály, kteří s lidmi před i při rozvodu přicházejí do styku [Matoušek 1993: 106-108].

Způsob rozvodu se liší podle toho, zda je potřeba dokazovat soudu příčiny rozvratu, či zda potřeba dokazování příčin není. Česká právní úprava rozlišuje tři typy rozvodů, a to sporný rozvod (rozvod se zjišťováním příčin rozvratu), nesporný rozvod (rozvod bez zjišťování příčin rozvratu) a posledním typem je tvrdostní klauzule (spočívá ve zvýšení ochrany manžela, který nesouhlasí s rozvodem) [Hrušáková 2003: 139-142].

3.1 Vývoj rozvodovosti

Statistika rozvodů patří mezi nejzajímavější a také nejspolehlivější statistiky vůbec. Nejspolehlivější proto, že rozvod může uskutečnit jedině soud. Sledováním rozvodovosti se nezabývají jen statistici, ale dnes již také manželští poradci, soudci, sociologové a lékaři. „Mladí lidé si dnes hledají partnera s vědomím, že rozvodovost u nás je nebývale vysoká.“ [Možný 2002: 176].

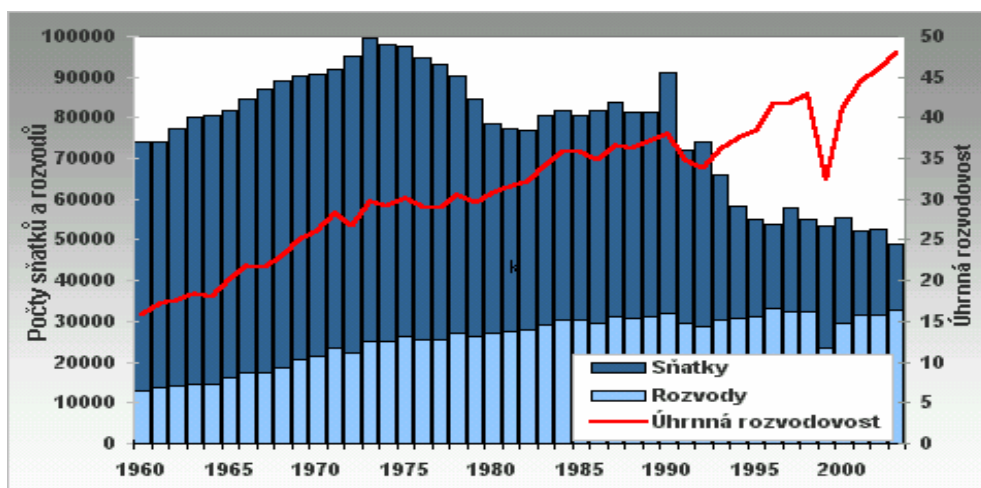
Rozvod se stal nejčastějším a standardním řešením jakýchkoli manželských krizí. Rozvodovost v České republice je v mezinárodním srovnání velmi vysoká. Není to jen určitou krizí manželské rodiny, ale také lehkomyšlností v uzavírání sňatků [Bakalář 1996: 36-37].

Už za první republiky byla rozvodovost v českých zemích považována za relativně vysokou. Po druhé světové válce stoupala rozvodovost mírně, rychlejší nárůst se projevil až v polovině šedesátých let, což bylo způsobeno přijetím nového zákona o rodině v roce 1963. Po roce 1989 se růst počtu rozvodů zastavil na úrovni kolem 30 tisíc rozvodů. V roce 1999 byl přerušen dlouhodobý růst rozvodovosti a počet rozvodů výrazně klesl. To bylo způsobeno novelou zákona o rodině (č. 91/1998 Sb.), která přinesla nové podmínky, za kterých může být rozvod uskutečněn.

Za prvé musí soud upravit práva a povinnosti rodičů k dítěti. Nelze rozvést manželství, pokud by to bylo v rozporu se zájmy dítěte.

Za druhé byl zaveden nesporný rozvod se zjednodušeným projednáváním, kdy soud nezjišťuje příčiny rozvratu a rozvede manželství při splnění určitých podmínek. V roce 2001 se počet rozvodů dostal zase nad hranici 30 tisíc, což ukazuje, že intenzita rozvodovosti pokračuje. Vzestup v letech 1999 - 2000 byl tedy přerušen jen dočasně. [Historie rozvodovosti: online]

Graf č. 1: Počty sňatků a rozvodů, úhrnná rozvodovost na území dnešní ČR od roku 1960

Zdroj: www.demografie.info

3.2 Rozvodovost podle věku snoubenců a podle délky trvání manželství

Při posuzování vysokého růstu rozvodovosti je důležité uvědomit si dvě skutečnosti. Za prvé záleží na tom, jaká doba uplynule od sňatku, než manželství skončí jiným způsobem, zejména úmrtím jednoho z manželů. Dříve se totiž lidé nemohli tak často rozvádět, protože při vysoké úmrtnosti bylo manželství po krátké době ukončeno právě smrtí jednoho z manželů. Za druhé je potřeba nejdříve manželství uzavřít, než bude rozvedeno. To souvisí se společnostmi, kde je vysoký podíl svobodných, nebo trvale ovdovělých, lidé nežijí v manželství, proto je i rozvodovost menší. Míru rozvodovosti tedy ovlivňuje i míra sňatečnosti.

Se zvyšováním životní úrovně se stal sňatek dostupný pro každého. V sedmdesátých letech vstupovalo do manželství 95% svobodných mužů a 97% svobodných žen. Podle takto vysoké míry sňatečnosti můžeme usuzovat, že do manželství vstupovali i ti, kteří neměli pro manželský život základní předpoklady.

Jejich manželství se brzo rozpadala, což vyvozuje, že vysoká sňatečnost musela zvýšit i míru rozvodovosti [Možný 2002: 176-180].

Je tedy zřejmé, že věk partnerů při uzavírání sňatku souvisí i s délkou trvání jejich manželství. Čím jsou snoubenci starší, tím stabilnější jejich manželství je. S nízkým věkem snoubenců souvisela i vysoká rozvodovost nejmladších manželství, do čtyř let po sňatku. V devadesátých letech ubylo rozvodů manželství trvajících méně než tři roky, ale přibýlo právě rozvodů manželství trvajících více jak dvacet let. (Viz. Příloha č. 4). Jedná se o tzv. racionální rozvody. Jsou to manželské páry, které už nemají odpovědnost za výchovu malých nebo dospívajících dětí a pokud se domluví na majetkových otázkách, je pro ně rozvod snadným řešením manželských problémů. Manželství ukončené v roce 2007 rozvodem trvalo v průměru 12,3 roku, tedy o dva roky déle než tomu bylo na počátku devadesátých let. V roce 2007 pokračoval trend růstu starších manželství, až 60% rozvodů proběhlo mezi manželi, kteří spolu žili minimálně deset let a čtvrtina rozvodů následovala po dvaceti letech od sňatku. Nadále rostou rozvody po patnácti a více letech manželství (dnes až 42%, na počátku let devadesátých 26%). Průměrná délka manželství se zvýšila na 12,3 let, meziročně o 0,3 roku. [Vývoj obyvatelstva, 2008: on-line]

3.3 Rozvodovost podle příčiny rozvratu manželství

Statistika příčin rozvodů je ovlivněna řadou faktorů a zkreslením, které může způsobit výpověď manželů. Může se stát, že ani jedna strana nechce sdělit soudu pravý důvod rozvodu. Nejčastěji se pak uvádějí tyto příčiny: rozdílnost povah a názorů, neuvážený sňatek, nevěra, alkoholismus a nezájem o rodinu. Jmenovaná příčina nesoulad povah a názorů je uváděna nejčastěji. Odpovídá to nechuti zveřejňovat pravý důvod, jak už bylo řečeno. I tento fakt potvrzuje, že rozvody se stávají (staly; pozn. Ž.V.) rutinou i pro soudy [Bakalář 1996: 38-40].

Lidé se rozvádějí z mnoha příčin. Giddens se zamýšlí nad otázkou, proč rozvodů přibývá? Jmenuje několik příčin, které souvisejí se sociálními změnami ve společnosti. Zejména zdůrazňuje nezávislost žen. Ta je příslibem toho, že pokud se manželství nevydaří, je mnohem snazší vytvořit samostatnou domácnost, než tomu bylo dříve. Další příčinou jsou rostoucí požadavky na hodnocení manželství.

Hodnocení, které má vypovídat o osobním uspokojení jedince. Stoupající počet rozvodů nemusí proto znamenat nespokojenost se samotným manželstvím, ale spíše snahu o co nejlepší hodnotný a smysluplný vztah [Giddens 1996: 165].

Po roce 1998 přestala statistika kvalitně vypovídat o důvodech rozpadu manželství. Jestliže se manželé domluví na majetkovém vyrovnání, mají upravenou výchovu o nezletilé děti, soud příčiny rozvratu nezjišťuje. Důsledkem toho jsou stále méně uváděny konkrétní příčiny a až 65% rozvodů spadá do kategorie – rozdílnost povah a názorů a dalších 20% do kategorie – ostatní. Z těch konkrétních příčin, jak už bylo řečeno, můžeme jmenovat alkohol, nevěru, nezáměr o rodinu a další. Tyto příčiny uvádějí častěji muži, u žen převažují situace, kdy soud zavinění nezjistil. Vyjma nezjištěných zavinění, je rozvod nejčastěji způsoben nevěrou, alkoholismem a nezáměrem o rodinu (viz. Příloha č. 3).[Vývoj obyvatelstva, 2008: on-line]

3.4 Rozvodovost podle počtu nezletilých dětí

S rostoucím počtem tzv. racionálních rozvodů klesá počet rozvodů s nezletilými dětmi. V roce 2007 se podíl rozvodů s nezletilými dětmi dostal pod hranici 60%, konkrétně hodnota 59,1 je historicky nejmenší hodnotou pro období samostatné České republiky. V roce 2007 přišlo o úplnou rodinu 27 546 dětí.

[Vývoj obyvatelstva, 2008: on-line]

Tabulka č. 1: Rozvody podle počtu nezletilých dětí, 1991-2007

	1991	1999	2002	2005	2006	2007
Rozvody bez nezletilých dětí	8 313	9 480	11 346	12 078	12 412	12 721
Rozvody s nezletilými dětmi	21 053	14 177	20 412	19 210	19 003	19 408
V tom s 1 dítětem	11 638	8 199	11 756	10 872	11 004	10 345
s 2 dětmi	8 076	5 248	7 667	7 376	7 085	7 189
s 3 a více dětmi	1 339	730	989	962	914	874
Počet nezletilých dětí celkem	32 014	21 005	30 260	28 732	28 117	27 546
Podíl manželství s nezletilými dětmi (%)	71,7	59,9	64,3	61,4	60,5	59,1

Zdroj: Vývoj obyvatelstva v roce 2007, ČSÚ [on-line]

Je sice potěšující, že díky rozvodům, které přicházejí třeba až po dvaceti letech po sňatku, klesá počet rozvodů s nezletilými dětmi. Nutno však podotknout, že je u nás stále ještě hodně dětí, kteří ročně přicházejí o možnost vyrůstat v úplné rodině. Více se však dozvíme až v kapitole o rozvodech a dětech.

3.5 Koreláty a prediktory rozvodů

Nejčastěji sledovanými prediktory rozvodu jsou socioekonomický status, věk při vstupu do manželství, děti, náboženství, dědičnost rozvodovosti, pořadí a délka trvání manželství. V této kapitole si dovoluji tyto prediktory popsat podrobněji, neboť jsou důležité pro vysvětlení vysoké rozvodovosti.

Socioekonomický status bývá dále operacionalizován na tři proměnné, kterými jsou: vzdělání, povolání a příjem. Sociologie až do druhé poloviny padesátých let přejímala předsudek, že více se rozvádějí lidé z vyšších tříd, přitom je tomu naopak. Velký vliv na rozvodovost má stoupající zaměstnanost žen. Ukázalo se, že souvislost mezi zaměstnaností žen a náchylností k rozvodu existuje. Když ženy začnou pomýšlet na rozvod, najdou si pracovní místo, aby měly pro rozvod lepší ekonomické zajištění. Jako zaměstnané se tedy více rozvádějí. Ještě složitější vliv má pak poměr příjmu muže a ženy. Když žena přispívá do rodinného rozpočtu, manželství je stabilnější, protože takové rodiny se méně rozpadají. Čím vyšší má ale žena příjem, nebo pokud se blíží příjmu mužovu, či ho dokonce překračuje, tím je žena na muži nezávislejší a manželství se stává nestabilním a křehkým [Možný 2002: 187].

Jak ale zdůrazňuje Šťastná, „je však nutné doplnit, že úvahy týkající se zaměstnanosti žen platí především pro země západní Evropy a USA. V socialistickém Československu byla zcela běžná zaměstnanost žen, a to i matek malých dětí.“ [Šťastná 2006: 182].

Velkou roli hraje také věk při vstupu do manželství. Nejmladší nevěsty (okolo 18,19 let; pozn. Ž.V.) jsou v době sňatku těhotné, což samo o sobě zvyšuje pravděpodobnost nestability svazku. Polovina manželství, které uzavírají těhotné nevěsty se rozpadají do pěti let. Sňatek v tak mladém věku snižuje a ovlivňuje

profesní šance snoubenců. Některé nevěsty, které nemají podporu a pomoc od rodičů, ani nedokončí střední vzdělání. Tak mladí mají ještě o manželství zkreslené představy, jsou osobnostně nezralí a zůstávají závislí na rodičích, i když původně toužili stát se samostatnými. [Možný 2002: 189]

Další proměnnou jsou děti. Jak už říká stará moudrost, děti drží manželství pohromadě. Toto tvrzení platí ve smyslu, že bezdětná manželství se snadněji rozvádějí. I manželství se třemi a více dětmi mají nižší rozvodovost. I to má ale své vysvětlení. Žena se třemi dětmi snese od svého muže víc, protože si je dobře vědoma toho, jako moc potřebuje manželův příjem, dále si uvědomuje, že jako rozvedená s více dětmi má menší naději na znovuprovdání. I přesto počet dětí, kteří mají zkušenost s rozvodem svých rodičů, už více jak půl století stoupá [tamtéž: 193]. I Bakalář říká, že „nezletilé děti žijí ve více než 70% rozvádějících se manželství. Zde je dobré si uvědomit, že čísla by mohla být ještě horší, kdyby většinu rodin s větším počtem dětí netvořily osoby silně nábožensky založené a také občané romské národnosti – v obou těchto skupinách je rozvodovost obecně velmi nízká.“ [Bakalář 1996: 42].

Samo náboženství je také proměnnou, jež má vliv na stabilitu manželství. Stabilnější jsou manželství nábožensky homogenní, než manželství smíšená. „Katolíci se rozvádějí méně než protestanti a ti méně než bezvěrci. Nejpevnější jsou manželství ortodoxních židů.“ [Možný 2002: 194].

Podle Šťastné děti pocházející z rozvedených manželství mají k rozvodům liberálnější postoje, proto mohou mít vyšší pravděpodobnost vlastního rozvodu.

Ke stejnému výsledku jsem došla i ve vlastním zkoumání. Při vyhodnocení otázek, které se týkaly postojů na rozvod, se našly zajímavosti mezi respondenty z rozvedených rodin a respondenty z úplných rodin. Jako běžnou záležitost vidí rozvod 69% respondentů z rozvedených rodin (Konkrétněji viz. vyhodnocení otázky č. 11 v kap. 5.3 Vyhodnocení dotazníků).

Děti, které rozvod rodičů zažily jsou pesimističtější ohledně šancí na dlouhé trvání manželství a také se naučí, že rozvod je způsob řešení problému v manželství. Postoje k rozvodovému chování souvisí i s otázkou dědičnosti.

Dědičnost rozvodového chování je zároveň ovlivněna pohlavím dítěte a taky věkem, kdy se rodiče rozvedli. Analýza dat českého výběrového souboru¹ prokázala vliv rodinného uspořádání, ve kterém děti žijí a vliv na způsob jejich budoucího rodinného uspořádání. Tyto výsledky ukazují, že dcery rozvedených rodičů odcházejí z domova dříve a začínají svůj partnerský život v nesezdaném soužití. Jen malé procento žen uzavírá s partnerem přímý sňatek.

Dále se ukázalo, že rozvod rodičů nepůsobil na pravděpodobnost rozpadu prvního partnerství přímo, nýbrž zprostředkovaně přes věk při začátku prvního partnerství. A to jak už bylo řečeno, nízký věk při vstupu do manželství je začátek jeho rozpadu [Šťastná 2006: 182-186].

Možný uvádí ještě méně známé prediktory, nebo alespoň méně často uváděné, jako jsou: město – venkov, kdy se rozvádějí více populace městské, než venkovské.

I teorie Možného se potvrdila v mém výzkumu. Při vyhodnocení jsem srovnávala odpovědi respondentů gymnázia Nový Bydžov (zastoupení malého města) a gymnázia Hradec Králové (zastoupení velkého města). Možný sice píše o městě a venkově, ale mně se potvrdily odlišnosti v názorech a postojích k rozvodu i mezi malým a velkým městem. Zatímco na gymnáziu v Hradci Králové má rozvedené rodiče 28 respondentů, na gymnáziu v Novém Bydžově je to 20 respondentů. Lze tedy s Možným souhlasit, i když nejde o zkoumání město - venkov, ale malé město - velké město (konkrétněji viz. vyhodnocení otázky č. 4 v kap. 5.3 Vyhodnocení dotazníků).

Dalším prediktorem je etnicita a rasa. Tady je zajímavé, že zkoumáním rasových rozdílů v USA bylo zjištěno, že u černochů nízký věk při sňatku nepůsobí jako příčina rozvodu. U nás toto bude platit u Romů [Možný 2002: 192-193].

¹ Pro analýzu byla použita data Šetření reprodukce a rodiny (Fertility and Family Survey), které se v České republice uskutečnilo v roce 1997. Analyzovaný soubor se skládal z 1735 žen v dokončeném věku 15-44 let (generace narozené v letech 1952-1982). [Šťastná 2006: 184]

4. ROZVOD A DĚTI

„Negativním faktorem rozvodu byl, je a vždy bude jeho vliv na děti.“ [Bakalář 1996: 42]. Existence dětí už dávno nepůsobí jako případná překážka rozvodu, jak tomu bylo dříve. Problémem bývá, že rodiče se nerozvádějí v klidu, děti jsou zatahovány do rozvodových sporů a stávají se prostředkem, jak druhému partnerovi ublížit.

Rodiče by měli mít vždy na paměti to, že rozvodem nekončí jejich rodičovství. To totiž trvá celý život. Rozvodem zanikají jen práva a povinnosti mezi mužem a ženou, ale ne práva a povinnosti jako rodičů. Ti mají zajistit svým dětem šťastné dětství, přesvědčit je, že rodičovská láska k nim nekončí [Pávek 1987: 169-170].

O obětech rozvodu píše Warshak ve své knize *Revoluce v porozvodové péči* o děti, která se stala nepostradatelným pomocníkem pro odborníky, ale i pro rodiče. Hned v úvodu říká, že rozvod se stal běžnou záležitostí. Rodičům při rozvodu nastávají důležité otázky, jako jsou: kde budou děti po rozvodu žít, kdo za ně ponese zodpovědnost, komu budou podle zákonů svěřeny do péče? Když dojde právě na tuto otázku, většina rodičů následuje kulturně společenskou zvyklost, že děti mají žít s matkami a být v jejich výhradní péči. Tato zvyklost je založena na dvou předpokladech. Za prvé, že ženy jsou od přírody lepšími rodiči než muži a za druhé, že matky jsou pro děti důležitější než otcové. Warshak tyto dvě skutečnosti nazývá mystikou mateřství, mystikou proto, že pro ně není žádný rozumový důvod [Warshak1995: 13].

Jak píše i Bakalář „v České republice stále ještě platí, že dítě je po rozvodu až na výjimečné případy svěřeno matce.“ [Bakalář 1996: 43]. Zde si můžeme položit otázku, proč tomu tak je? Jsou důvody, podle kterých je dítě svěřováno častěji do péče matky než otce, objektivní? Nejedná se spíše o tradici a pohodlnost soudů? Bakalář uvádí, že polovina dětí z rozvedených manželství nevidá otce pravidelně a čtvrtina z nich dokonce neví, kde otec žije. Chlapci, kteří vyrůstají bez mužského vzoru ve výchově, mají sklon k dravosti, k násilí a někdy sklouznou mezi nevdělatelné jedince. Dívky potom mívají potíže s mužskou autoritou a s nalezením vhodného partnera v dospělosti [tamtéž: 43-44].

4.1 Vznik mystiky mateřství

Mystika mateřství se podvědomě dostala do naší kultury natolik, že většina soudů svěří dítě do péče otce jen v případě, kdy matka se o dítě nestará nebo jej týrá. Takové rozhodování soudu vnímáme nekriticky, jako by to bylo posvěceno přírodou. Je to možná proto, že lpíme na starých názorech, cítíme, že ty jsou správné. Musí k tomu být dobrý důvod, když to tak bylo vždy. Můžeme se ale ptát, jak tato chybná odpověď vznikla. Kde se vzala mystika mateřství a jak k ní přistupovali naši předkové?

V dobách antického Říma práva matek prakticky neexistovala. Výhradní moc nad svými dětmi měli otcové. Na ně se pohlíželo jako na přirozené ochránce dětí a pouze oni měli finanční prostředky k jejich podpoře. V případě, že děti nebyly svěřeny po rozvodu otci, což se ale stávalo jen vzácně, nebyl otec povinen své děti podporovat. Až v průběhu devatenáctého století se začalo na děti pohlížet tak, že mají specifické potřeby, které mohou uspokojit lépe matky. Takový postoj začal převažovat a stal se známým jako *presumpce útlého věku dětí*. *Presumpce* měla funkci svěřit malé děti do péče matky pouze dočasně (do jejich čtyř nebo pěti let) a poté byly vráceny otcům. Systém této *presumpce* bral v úvahu, že porozvodové uspořádání nemusí být trvalé, ale že se může měnit podle potřeb dítěte. I když se tento trend zpočátku jevil jako zlepšení, kdy se bude brát ohled na potřeby dítěte, nakonec se stalo, že celková preference matek nahradila dřívější preferenci otců. Postupem času se *presumpce útlého věku* posouvala směrem nahoru a stalo se, že děti jakéhokoli věku byly svěřovány do trvalé péče matek. Badatelé se zamýšleli nad důvody této radikální změny a identifikovali několik trendů, které tuto změnu vyvolaly. Podle některých úvah je důvodem průmyslová revoluce, kdy se změnila struktura rodinného života (muži odcházeli za prací do měst, děti nemusely pracovat a staly se tak finančním závazkem, který muži přenechali radši bývalým manželkám). Ekonomické změny byly provázeny i změnami v myšlení o rodinách. Převládal pohled, že rodina je místo, kde se pečuje o dítě a kde jsou děti chráněny. Otcové byli více zaměstnáváni mimo domov a vzniklo tak známé dělení rolí mezi matkou, jako pečovatelkou a otcem jako živitelem rodiny. Velký význam přinesla ve dvacátém století psychoanalýza Sigmunda Freuda, která zdůraznila jedinečný přínos matky k psychické pohodě dítěte. *Presumpce útlého věku* byla nahrazena směrnicí

známou jako pro dítě to nejlepší. I dnes se o tento standard soudy opírají při sporech o svěřením dítěte. Je ponecháno na soudcích, aby rozhodl, co je pro dítě tím nejlepším [Warshak 1995: 23-27].

Jak už jsme si nejdříve řekli, domácností, které jsou vedeny jedním rodičem neustále přibývá a jsou to právě matky, které zůstanou na všechno samy. Takové ženy se do situace osamělého rodiče dostávají nedobrovolně, ale jsou i výjimky, kdy se ženy chtějí stát svobodnými matkami. Mají obvykle dostatek prostředků k zajištění svého dítěte a mohou se o něho starat samy [Giddens 1999: 168-169].

4.2 Vztah otec - dítě

„Otec je definován jako rodič mužského pohlaví. Rozlišujeme roli biologickou (otec je ten, kdo dítě zplodí), sociální (otec je ten, kdo se o dítě dlouhodobě rodičovsky stará, kdo je vychovává) a právní (komu přináležejí rodičovská odpovědnost, práva a povinnosti).“ [Bakalář 2002: 190].

Význam otce pro dítě, ale i rodinu je u nás nedoceňován. Musíme si umět přiznat, že otcové se dovedou stejně dobře postarat o děti, jako matky. Čím více se o děti otcové starají, tím větší z toho děti mají prospěch. „Vřelí, zaujatí, pečující otcové poskytují svým dětem výhody v několika oblastech psychologického vývoje.“ [Warshak 1995: 33]. Ať už chceme, nebo nechceme, otec je pro dítě stejně důležitý jako matka. Od doby, co začne dítě vnímat svět kolem sebe, je otec zástupcem jedné poloviny lidstva. Ztráta muže v rodině znamená, že dítě (chlapec) ztrácí příležitost rozvíjet se podle vzorů otce. Neplatí to ale jen u chlapců, i dívky potřebují mužský vzor ve svém nejbližším prostředí, aby v interakcích s nimi mohly osvědčovat svou ženskost. Kolem tří let a v celém předškolním věku se výrazně diferencuje chování dětí k rodičům. U matky dítě hledá pocit bezpečí a od otce očekává více aktivity, zábavy a legrace. Otcové na děti mluví jinak než matky, nosí do bytu jiné věci, jinak berou děti do náručí a za ruku, něčemu jinému se smějí, atd. Dítě dobře pozná, co je role mateřská a co je role otcovská. V době školního věku si dítě samo osvojuje ženskou a mužskou roli, formují se jeho postoje k rodičům. Není žádného rozumového důvodu, proč by muži nebyli schopni postarat se o malé dítě. Je pravda, že ženy to zpravidla zvládají lépe, ale proč nedat muži stejnou šanci a příležitost rozvíjet pečovatelské schopnosti na co nejlepší. Jedná se ale jen o odpovědné otce,

kteří mají zájem podílet se na výchově svých dětí, i když opustili jejich matky [Bakalář1996: 71-74].

Toto zdůrazňuje i Warshak, když říká, že někdy přítomnost otce doma nestačí, ani nijak nezaručuje, že vliv otce na děti bude pozitivní. Myslí se tím situace, kdy se otec provinil fyzickým nebo pohlavním zneužíváním své dcery. Zneužití zanechává v dceři riziko depresí, nízké sebehodnocení, sebevražedné chování, atd. Proto je důležité znovu zdůraznit, že ne vždy je vliv otce pozitivní [Warshak 1995: 39].

Otec má v socializaci dítěte jednoznačně nezastupitelnou úlohu. Bakalář ve své knize rozlišuje roli otce u dcery a otce u syna. Podle Billera (1993) je to právě otec, který má největší vliv na dceřinu schopnost vycházet s muži. Kvalita vztahu otec-dcera je klíčová, má-li být žena úspěšná ve vztahu k mužům. Oproti tomu pro syna je důležité, aby otce viděl, jak se chová v rodinných situacích a v interakci otec-matka. Pokud se otec dostatečně zajímá o své děti, kontroluje jejich úkoly, spolurozhoduje o tom, kdy se mají děti vrátit domů, či si s nimi hraje, ukáže tím svému synovi, jak být asertivní a nezávislý [Bakalář 2002: 128-129].

4.3 Výhradní péče matky

V této kapitole budou vyjmenovány důsledky, které přináší výhradní péče matky. Tedy důsledky, které vyvolává chybějící mužský vzor v rodině. Může se jednat o psychologická poškození dětí, které mají různé formy.

Sebeúcta

Jedna z psychologických charakteristik, která je zkoumána v oblasti rozvodů. „Sebeúcta rozkvétá, když vztah rodičů k dětem je vztahem vřelý, chápající a pozitivní věrnosti. Pro rodiče, kteří procházejí rozvodem, jsou však tyto komodity² nedostatkovým zbožím.“ [Warshak 1995: 51; poznámku pod čarou vložila Ž.V.] Rozvedená matka samoživitelka více svému dítěti nadává, kritizuje ho a trestá. Může se od dětí odtáhnout, zajímá se o aktivity mimo domov, jen aby zlepšila svůj vnitřní stav. Tomu ale malé děti nerozumí. Domnívají se, že ony udělaly něco špatně, že za

² Druh zboží

nervozitu a nepozornost maminky mohou ony. Otec může trápení dětí buď zmírnit, nebo zhoršit. Pokud se k nim chová s láskou i po rozvodu, pravidelně je navštěvuje, ujistí tím děti, že láska k nim se nevytratila. V opačném případě, kdy otec zklame důvěru dětí (třeba tím, že je vyzvedává pozdě, nebo je nenavštěvuje vůbec), dospívají děti k přesvědčení, že za všechno mohou ony a hledají chyby u sebe.

Maskulinita

Chlapec po rozvodu svých rodičů si častěji hraje s děvčaty a s mladšími dětmi, než jsou chlapci, jejichž otec žije doma. Chlapec dává přednost hračkám a činnostem, které se líbí dívkám. Takoví chlapci by chtěli být jiní, ale nevědí jak to udělat, nebo nemají odvahu. Pro matku, která má chlapce ve výhradní péči je nesmírně důležité podporovat vztah k otci. O otci musí mluvit kladně a usnadnit mu setkávání se synem. Pokud matka ponižuje otce před synem, je větší pravděpodobnost, že chlapec se stane plachým a nejistým v pocitech své příslušnosti k mužskému pohlaví.

Intimní vztahy

Ženy vychované u rozvedených matek mají ve vztazích potíže. Dívka se po odchodu otce z domácnosti cítí být odmítnuta. Další setkání s muži vnímá s obavami a podezřeními, i když jsou tyto vztahy sebelepší. Ženy se obávají zrady, muži mají strach, že nenajdou pravou lásku. Bojí se, že jejich city selžou. Rozvod tady zanechává smutné dědictví předávané z generace na generaci, protože děti v dospělosti řeší konflikty s partnerem tak, jak ho řešili i jejich rodiče. Rozvod se jim jeví jako řešení na vlastní manželské problémy.

Citové stavy

Rozvodem ztrácejí děti jednoznačně hodně. Nejen, že nevidají otce, ale i matku vidí méně, protože ta se mnohem více věnuje výtvarnému, než tomu bylo před rozvodem. Někdy také dochází k přerušení styku s prarodiči ze strany otce, protože matka nedovoluje stýkání dětí a jakýchkoli příbuzných ze strany otce. Přitom prarodiče mohou být cennými pomocníky rozvedených rodin. Když se rodiče vzájemně podrážejí, děti nevědí, komu věřit, koho respektovat. Je důležité při výchově dětí spolupracovat, aby děti měly pocit ochrany a bezpečí, tak jak tomu bylo v době před rozvodem.

Sebeovládání

Mnoho dětí, když se cítí špatně, tak se také špatně chovají. Je to z toho důvodu, že děti cítí, že nad nimi rodiče nemají plnou kontrolu. I v naší kultuře můžeme toto pozorovat. Když není otec doma, děti mají pocit, že s matkami jim toho více projde. Při rozvodu je normální, že na sebe rodiče křičí a neumějí se ovládat ani před dětmi, proto je těžké chtít zamezit, aby děti nevybuchovaly také. I tady platí, že rodiče musejí být pro své děti týmem, který rozvodem pro děti nekončí. Velký význam to má zejména pro chlapce, protože ti jsou v období rozvodu více zranitelní než dívky. U nich je větší pravděpodobnost, že budou nešťastní, depresivní a stažení do sebe. Nevycházejí dobře s vrstevníky, neučí se ve škole a dostanou se snáze do rozporu se zákonem. Chlapci, kteří se stýkají se svým otcem i po rozvodu, se dovedou lépe ovládat [Warshak 1995: 50-67].

Nad stejným problémem, který se týká chlapců bez otce se zamýšlí i Matoušek. „Chlapec nemá k dispozici mužský vzor, který potřebuje tím více, čím více se blíží k pubertě.“ [Matoušek 1993: 103]. Chlapci vychovaní v rodině bez otce se jeví jako méně nadaní než chlapci vyrůstající s otcem. Otec je vzorem nejen tím, co dělá, ale i vzorem spolupráce [tamtéž].

4.4 Výhradní péče otce

V této kapitole si ukážeme, že i muži se dokážou o svoje děti postarat stejně dobře jako matky a jaká úskalí to přináší, stejně jako v kapitole výhradní péče matky.

Je pravda, že skupina otců žádá o svěření dětí do výhradní péče jen proto, aby ublížili matce. Takoví otcové zneužívají otázku svěření dítěte k jiným cílům. Pokud otec nedovede říci dobré důvody, proč žádá o svěření dětí, je pro soud ještě obtížnější toto posoudit. Není lehké určit, zda otec neskrývá zlé úmysly, proto soudce může předpokládat, že se otec chce vyhnout placení výživného, nebo zranit manželku [Warshak 1995: 83-86]. Existují ale i otcové, kteří takové úmysly nemají, přesto je na ně pohlíženo neobjektivně. Otcovské organizace si stěžují na podjatost soudců, sociálních pracovníků i znalců. Bakalář se pokusil vysvětlit příčiny toho, co je u soudu vnímáno jako podjatost: lepší dovednosti žen přesvědčit posuzovatele sporu, rivalita mezi muži, vyšší míra solidarity mezi ženami, obecně lidská tendence podpořit spíše

slabšího, přesněji řečeno toho, kdo se tak jeví. Sami soudci a jiné osoby si svou podjatost neuvědomují, proto je těžké podjatost řešit [Bakalář 2002: 199].

Přejdeme tedy k otcům s výhradní péčí o děti a podívejme se na problémy, které výhradní péče otcům přináší, protože jde o nekonvenční záležitost v naší kultuře.

Postoje pracoviště k otcům s výhradní péčí

Všichni zaměstnavatelé očekávají od muže, že na prvním místě pro něho bude jeho zaměstnání. Neprojevují pochopení pro otce, který musí zvládat práci i závazky spojené s péčí o děti. Muž nemůže pracovat přes čas, aby stihl vyzvednout děti ze školky a už se na něho pohlíží jako na méně hodnotného zaměstnance v lepším případě. V tom horším případě, může přijít i o práci. Bohužel i spolupracovníci bývají velmi kritičtí k otci, jehož povinnosti se týkají více dětí než práce. Mnoho mužů, zejména rozvedených otců, kteří své děti vídají podle tradičního časového rozvrhu mají pocit viny, že svým dětem nevěnují dostatek času. Vysvětlují si to svým pracovním nasazením, aby zmírnili pocit viny. Proto shazují otce s výhradní péčí o děti, jako by jim říkali, že jejich životní styl je chybný, ne ten vlastní. I rozvedené ženy, jejichž manželé nevěnují dětem čas, nebo je dokonce nevidají vůbec, často nesnášejí otce s výhradní péčí o děti.

Nadmíra úkolů a zátěže

Otcové s výhradní péčí mají řadu problémů stejných, jako matky s výhradní péčí. Musejí převzít odpovědnost za děti, domácnost a nezaostávat ve svém povolání. Otcové si stěžují, že jsou vyčerpaní a nemají dost času o všechno se starat. To všechno znamená méně času na děti. A děti si sníženou rodičovskou přítomnost vysvětlují po svém. Jsou frustrovány a nejisté. Vyjadřují tyto pocity tak, že začnou více zlobit, jsou náročnější a zlostnější. To v rodiči vyvolává ještě více stresu.

Výhradní odpovědnost za děti

Ke všem starostem si otec uvědomí, že jedině on je odpovědný za záležitosti dětí. Nemá u sebe partnera, který mu pomůže rozhodovat o dětech a řešit jejich problémy. Pro otce je toto často více stresující, než skloubit děti a zaměstnání.

Finanční rozpočet

Oproti matkám s výhradní péčí má otec v jedné oblasti výhodu – v otázce peněz. Rozvedení muži obvykle zůstávají na stejném pracovišti se stálým příjmem, což se o ženách říct nedá. Muži nejsou zneklidňováni starostmi o peníze a děti ekonomicky nestrádají, jak je tomu u matek samoživitelek. Samozřejmě hovoříme o průměrných rodinách, netvrdíme, že všichni otcové se mají ekonomicky dobře.

Sebepojetí

Pokud otec nezíská děti do své péče, trpí tím jeho sebeúcta. Otec je společností přeražen ve vztahu k dětem do postavení druhořadého občana a začne o sobě pochybovat jako o otci. Proto otec, který má děti ve své péči má výhodu v posílení sebeúcty. Větší závazek vůči dětem otci posiluje identitu jako rodiče.

Osamělost

Když otec nemá nikoho, s kým by se po rozvodu mohl podělit o výchovu a odpovědnost dětí, bude se cítit osamělý. Závazky spojené s dětmi a prací otci nedovolí účastnit se společenského života a partnerských schůzek. Toto ovšem platí i u osamělých žen po rozvodu.

Domácí práce

Během manželství většina mužů nemá velké zkušenosti s domácími pracemi. Proto očekáváme, že ani po rozvodu muž s výhradní péčí o děti nebude schopen takové práce zastat. Někdy si muž najme pomocnici na uklízení, jindy se do procesu domácích prací zapojují děti, aby otci pomohly. Warshak cituje ve své knize dr. Leupnitzovou takto: „Technologické inovace usnadnily mužům, aby se naučili ‚ženským pracím‘ - ale ne naopak. Rychle automatické postupy pro výměnu oken rozbitých bouří nebo opravu střechy neexistují. Úkoly, které se musí učit matky, vyžadují komplexnější dovednosti, jsou nebezpečnější i nákladnější“. [Warshak 1995: 96].

Výchova dětí

Typický muž je ve výchově emocionálně necitlivý. To vede soudce, ale i matky k předpokladu, že děti ve výhradní péči otce mohou emocionálně strádat. Takové přesvědčení je výhonek mateřství, ale i přesto jsou zde důvody k obavám. Mohou být tedy muži, na kterých zůstane péče o děti, ze začátku handicapováni

ve schopnosti reagovat na emocionální potřeby dětí? Warshak se domnívá, že ne. Domácnosti, které vede po rozvodu jen matka vzrůstají kázeňské problémy. Matky se po rozvodu stávají mírnějšími a shovívavějšími. I otcové jsou po rozvodu shovívavější, ale v domácnostech vedených jen otcem jsou muži méně povolní vůči manipulování dětmi. Děti více vyhoví požadavkům otce [Warshak 1995: 89-99].

Warshak ve své knize shrnuje tuto problematiku následovně. Otce s výhradní péčí vidí jako průkopníky, kteří přijímají role v naší společnosti pro muže nekonvenční. Je prokázáno, že průměrný otec je schopen osvojit si dovednosti k vedení domácnosti a výchově dětí. Otec má chování dětí více pod kontrolou, v péči o tělesné a citové potřeby dětí není ani horší ani lepší ve srovnání s matkou [tamtéž: 100-101].

Také Matějček zdůrazňuje, že neexistuje žádné tajemství mateřství, které by se nedokázal muž naučit. Otcové dokážou být k signálům svých dětí stejně citliví jako matky. Představy o tom, které pohlaví je přirozenějším rodičem, jsou přinejmenším zpochybnitelné. Matějček nevidí jediný důvod, proč by muži nebyli schopni postarat se i o velmi malé dítě [Matějček 1994: 52].

5. DŮSLEDKY ROZVODŮ PRO DĚTI – vlastní výzkum

5.1 Charakteristika výzkumu

Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo zjistit jaké důsledky pro děti z rozvodu plynou, jestli se děti cítí být rozvodem ovlivněny a jaké postoje k rozvodům zaujímají. Na základě stávajících teoretických poznatků se lze domnívat, že děti budou rozvodem ovlivněny po celý život na rozdíl od dětí z úplných rodin, například v postojích k rozvodům a chybějícím otcem při výchově, když žijí po rozvodu s matkou.

Metodologie

Jedná se o kvantitativní výzkum. Technikou sběru dat bylo dotazníkové šetření. V první části dotazníku jsou identifikační otázky, jako jsou pohlaví, věk a ročník. Druhá část se zaměřuje na zkoumanou tematiku.

Předvýzkum

Před samotným zkoumáním se uskutečnil předvýzkum, který mi pomohl odhalit chyby v dotazníku, ale nakonec mi pomohl i ve změně samotného objektu výzkumu. Původní výzkumný záměr byl uskutečnit svůj výzkum na dětech ze základní školy. Po předvýzkumu se ukázalo, že tento vzorek není vhodný, neboť děti na základní škole mají menší schopnost sebereflexe než mládež na gymnáziu. Z toho důvodu jsem zvolila jako objekt výzkumu mládež na gymnáziích.

Objekt výzkumu

I když se výzkum i celá práce nazývá „Důsledky rozvodů pro děti“ je důležité zde vysvětlit, že mým objektem výzkumu nebyly děti, ale studující mládež starší 15 let na dvou vybraných gymnáziích v Královéhradeckém kraji. Pojem děti je v názvu použit spíše ve smyslu vztahu rodiče – děti. Proč je tedy objektem mládež? Důvodem je to, že mládež nemá k dětství daleko a výzkumným předpokladem je, že v tomto věku má mládež vyšší schopnost reflexe než mladší „děti“.

Původní výzkumný záměr zahrnoval dvě gymnázia v Hradci Králové (konkrétně pak Gymnázium Boženy Němcové a Gymnázium J. K. Tyla). Bohužel

pro neumožnění výzkumu na plánovaných gymnáziích, jsem byla nucena vybrat dvě jiná gymnázia. Musela jsem se tedy omezit na výběr takových škol, kde mi umožní výzkum zrealizovat. Nakonec jsem měla šanci provést výzkum na Jazykovém gymnáziu v Hradci Králové a jako druhé gymnázium jsem zvolila gymnázium v Novém Bydžově.

Důležité je zmínit, že všechny závěry, které vyplynou z výsledků práce, budou zobecnitelné pro takto daný objekt výzkumu, tzn. pro studenty vybraných gymnáziích.

Výběr respondentů a sběr dat

Studenti gymnáziích byli vybráni podle záměrného výběru. Tento výběr jsem zvolila proto, aby se výzkumu mohly zúčastnit všechny ročníky a byl tak zastoupen skutečně věk respondentů od 15 do 19 let. Na každém gymnáziu byly vybrány čtyři třídy, z každého ročníku jedna. Celkový počet oslovených studentů z obou škol byl 162. Dotazníkové šetření mi umožnilo 100% návratnost všech rozdaných dotazníků. Sběr dat probíhal na gymnáziích při výuce. Studenti byli před vyplněním upozorněni na anonymitu dotazníků a měli možnost i vyplnění odmítnout, ale tak neučinil ani jeden respondent. Z rozdaných 162 dotazníků se mi tedy všechny ihned po vyplnění vrátily ke statistickému zpracování.

5.2 Hypotézy

H1: Dítě je po rozvodu častěji svěřeno do péče matky.

H2: Dítě, které je svěřeno do péče matky se s otcem vídá zpravidla méně než jednou týdně.

H3: Většina dětí se cítí být ovlivněna rozvodem rodičů.

H4: Chybějící mužský vzor v rodině je nejčastějším důsledkem, který děti pocítují po rozvodu rodičů.

H5: Děti rozvedených rodičů by preferovali začít svůj partnerský život v nesezdaném soužití než děti z úplných rodin.

H6: Mladí lidé vidí dnes rozvod jako běžnou záležitost.

H7: Většina mladých lidí souhlasí s tvrzením, že když manželství nefunguje, je lepší se rozvést.

5.3 Vyhodnocení dotazníků

Technikou mého výzkumu byl standardizovaný dotazník. Ten umožňuje získat v krátkém čase velké množství informací a respondentům umožňuje zachování anonymity. Maketa dotazníku je přiložena v příloze č. 2. Dotazník obsahuje celkem 12 krátkých otázek a je rozdělen na dvě části.

V první části byly zjišťovány identifikační otázky a to: pohlaví, věk a ročník, do kterého student ve škole chodí. Tato otázka sloužila hlavně pro potřeby orientace v dotaznících při zpracování výsledků. Co se týče věku, ze 162 respondentů mi odpovědělo 103 dívek (64%) a 59 chlapců (36%). Podrobněji viz. kapitola č. 5.4 nazvaná „Další výsledky výzkumu“.

Věkové rozložení bylo zastoupeno od 15 do 19 let, konkrétně pak takto:

Tabulka č. 2: *Věkové zastoupení respondentů*

Věk	Počet respondentů	V procentech
15	28	17
16	42	26
17	39	24
18	36	22
19	17	11
Celkem	162	100

Zdroj: vlastní výzkum

Druhá část dotazníku zkoumá problematiku důsledků rozvodů na děti. Každá otázka je vyhodnocena ve zvláštní tabulce s absolutními a relativními četnostmi a pro lepší přehlednost je zde také grafické znázornění odpovědí. Zároveň je nutné ověřit mnou stanovené hypotézy na začátku výzkumu, proto je u každé otázky hypotéza přijata, nebo zamítnuta, podle výsledků, které z výzkumu vzešly.

4. otázka dotazníku: *Máte rozvedené rodiče?*

Tabulka č. 3: *Máte rozvedené rodiče?*

Rozvedení rodiče	Počet respondentů	V procentech
Ano	48	30
Ne	114	70
Celkem	162	100

Graf č. 2:

Zdroj: vlastní výzkum

Bylo zjištěno, že ze všech respondentů má 30% dětí (48 ze 162) rozvedené rodiče. Není to samozřejmě většina, ani polovina, ale i tak je to dost vysoké číslo. 70% respondentů (114 ze 162) rozvedené rodiče nemá. Tito respondenti odpovídali dále až na otázku č. 9.

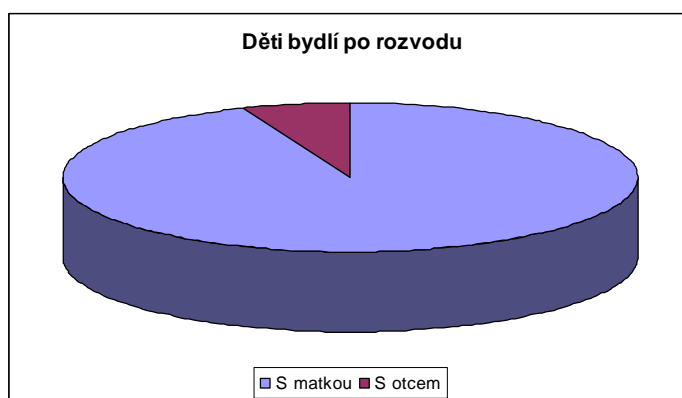
U této otázky bylo zajímavé porovnání odpovědí mezi gymnáziem Nový Bydžov a Hradec Králové, kde byly zjištěny následující údaje. Více rozvedených rodičů mají studenti na gymnáziu v Hradci Králové. Konkrétně je to 28 respondentů a na gymnáziu v Novém Bydžově 20 respondentů. Toto dokládá i Možný, který tvrdí, že více se rozvádějí manželství ve městě, než na venkově. Nový Bydžov sice není venkovem, ale i tak se potvrdilo, že oproti velkému městu je rozvodovost na malém městě nižší.

5. otázka dotazníku: S kým bydlíte po rozvodu rodičů?

Tabulka č. 4: Bydlení po rozvodu

Bydlení po rozvodu	Počet respondentů	V procentech
S matkou	45	94
S otcem	3	6
Celkem	48	100

Graf č. 3:

Zdroj: vlastní výzkum

Výzkum prokázal, že většina dětí 94% (45 z celkové počtu 48 respondentů, kteří mají rozvedené rodiče) bydlí po rozvodu s matkou, což je v naší společnosti bráno za naprosto samozřejmé a normální. Takový výsledek se na základě teorie dal očekávat. Jen 6% respondentů (3 z 48) odpovědělo, že bydlí po rozvodu s otcem. Těmito výsledky se potvrzuje hypotéza č. 1: *Dítě je po rozvodu častěji svěřeno do péče matky.*

Výsledek: Hypotéza č. 1 se přijímá.

6. otázka dotazníku: Pokud bydlíte s matkou, jak často zpravidla vídáte otce, případně pokud bydlíte s otcem, jak často zpravidla vídáte matku?

Tabulka č. 5: Vídání druhého rodiče

Vídání druhého rodiče	Počet respondentů	V procentech
1x týdně	11	23
Méně než 1x týdně, avšak alespoň 1x za měsíc	16	33
Méně než 1x za půl roku	3	6
Nevídáme se vůbec	18	38
Celkem	48	100

Graf č. 4:

Zdroj: vlastní výzkum

38% respondentů (18 ze 48) zvolilo, že se nevidají s druhým rodičem po rozvodu vůbec. Zajímavé však je, že 33% respondentů (16 ze 48) odpovědělo, že se vidají s druhým rodičem méně než jednou týdně, avšak alespoň jednou měsíčně. Jednou týdně se vidá se svým druhým rodičem 23% respondentů (11 ze 48) a 6% (3 ze 48) se vidá s druhým rodičem po rozvodu méně než jednou za půl roku. Všechny tři respondenti, kteří odpověděli v předchozí otázce, že jsou v péči otce zde zvolili odpověď, že se s matkou vídají jednou týdně. Lze tedy tvrdit, že všechny ostatní odpovědi se týkají pouze vídání se s otcem, což nám přijímá i hypotézu č. 2: *Dítě, které je svěřeno do péče matky, se s otcem vídá zpravidla méně než jednou týdně.*

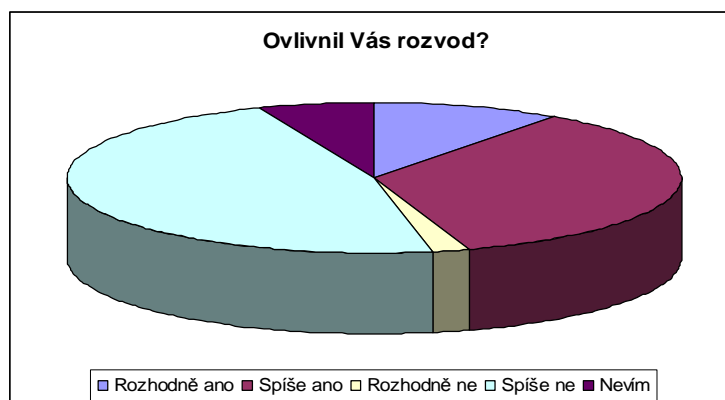
Výsledek: Hypotéza č. 2 se přijímá.

7. otázka dotazníku: *Myslíte si, že Vás rozvod rodičů ovlivnil?*

Tabulka č. 6: *Ovlivnil Vás rozvod?*

Rozvod mě ovlivnil	Počet respondentů	V procentech
Rozhodně ano	5	10
Spíše ano	17	35
Rozhodně ne	1	2
Spíše ne	22	47
Nevím	3	6
Celkem	48	100

Graf č. 5:

Zdroj: vlastní výzkum

Skoro polovina respondentů - 47% (22 ze 48) odpověděla, že je rozvod spíše neovlivnil, což je poněkud zarážející. 35% respondentů (17 ze 48) jich odpovědělo opak, tedy že je rozvod spíše ovlivnil. Rozhodně ano zvolilo 10% respondentů (5 ze 48), rozhodně ne 2% (1 ze 48) a odpověď nevím zvolilo 6% dotázaných (3 ze 48). Celkově rozvod ovlivnil 45% respondentů, což tvoří téměř polovinu a zároveň lze předpokládat, že i uvedení varianty „spíše ne“ může vypovídat o jisté míře vlivu, tzn. dalších 47% respondentů. Hypotézu č.3: *Většina dětí se cítí být ovlivněna rozvodem rodičů* lze tedy přijmout.

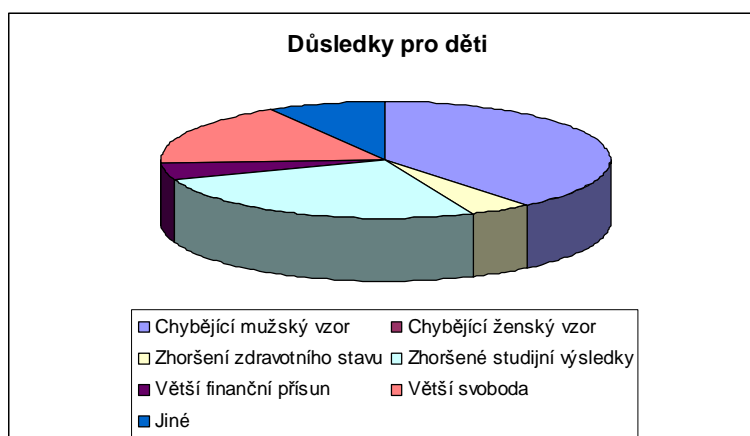
Výsledek: Hypotéza č. 3 se přijímá.

8. otázka dotazníku: Vyberte důsledky, které pocítujete po rozvodu rodičů.

Tabulka č. 7: Důsledky pro děti

Důsledky	Počet respondentů	V procentech
Chybějící mužský vzor	9	40
Chybějící ženský vzor	0	0
Zhoršení zdravotního stavu	1	4
Zhoršené studijní výsledky	6	26
Větší finanční přísun	1	4
Větší svoboda	4	17
Jiné	2	9
Celkem	23	100

Graf č. 6:

Zdroj: vlastní výzkum

I když respondenti v této otázce mohli volit více odpovědí, učinil tak jen jeden respondent, proto je celkem respondentů 23. Ostatní zvolili jen jednu nabízenou odpověď. Nejvíce jich vybralo důsledek chybějící mužský vzor v rodině – 40% (9 z 23), dále 26% (6 z 23) pocítuje zhoršené studijní výsledky, 17% (4 z 23) větší svobodu. Jen jeden respondent zvolil odpověď zhoršený zdravotní stav a další jeden respondent zvolil větší finanční přísun od rodičů po rozvodu. Jen dva respondenti napsali jiný důsledek: „za všechno můžu já“ a „jen mi chybí pravý táta“. Zejména prvně citovaný důsledek stojí za povšimnutí a je alarmující. I když se jedná jen o jediného respondenta, který toto napsal, určitě to cítí více respondentů stejně.

Přitom děti by si měly uvědomit, že je nikdo neopouští, že oni za rozvod rodičů určitě nemohou. Ani jeden nezvolil odpověď chybějící ženský vzor v rodině. Takový výsledek je zřejmě způsoben tím, že jen tři respondenti jsou po rozvodu v péči otce a všichni tři v otázce č. 6 odpověděli, že se s matkou vídají jednou týdně, takže jim ženský vzor ve výchově nechybí. Hypotézu č. 4: *Chybějící mužský vzor v rodině je nejčastějším důsledkem, který děti pocítují po rozvodu rodičů* můžeme za těchto výsledků přijmout.

Výsledek: Hypotéza č. 4 se přijímá.

9. otázka dotazníku: *Plánujete se v budoucnu vdát/oženit (uzavřít registrované partnerství)?*

Tabulka č. 8: *Plánujete v budoucnu svatbu?*

Svatba v budoucnu	Počet respondentů	V procentech
Ano	151	93
Ne	11	7
Celkem	162	100

Graf č. 7:

Zdroj: vlastní výzkum

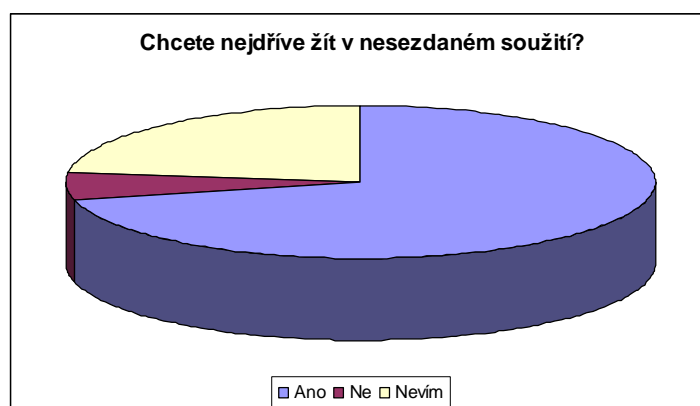
V budoucnu svatbu plánuje 93% respondentů (151 ze 162), 7% (11 ze 162) svatbu v budoucnu neplánují. Na tuto otázku už odpovídali zase všichni respondenti. Proto je zajímavé porovnat výsledky odpovědí dětí z rozvedených rodin a dětí z rodin úplných. I když by se zdálo, že skoro všichni odpovídali bez rozdílu, že svatbu plánují, není tomu tak. Při hlubším vyhodnocení dotazníků bylo zjištěno, že z 11 respondentů, kteří odpověděli, že v budoucnu svatbu neplánují, jich 7 bylo z těch, kteří odpověděli, že mají rozvedené rodiče. Dá se tedy říci, že respondenti z rozvedených rodin mají ze svatby (tím pádem možného rozvodu) obavu, proto ji raději ani neplánují. Zřejmě to je způsobeno tím, že zažili rozvod u svých rodičů.

10. otázka: Chtěl/a byste nejdříve žít s partnerem/partnerkou v nesezdaném soužití?

Tabulka č. 9: Chcete nejdříve žít v nesezdaném soužití?

Nesezdané soužití	Počet respondentů	V procentech
Ano	115	71
Ne	9	6
Nevím	38	23
Celkem	162	100

Graf č. 8:

Zdroj: vlastní výzkum

Nesezdané soužití by nejdříve před svatbou preferovalo 71% respondentů (115 ze 162), jen 6% (9 ze 162) by vstoupilo do manželství bez možnosti nesezdaného soužití a 23% (38 ze 162) neví. Tady je zase důležité porovnání odpovědí mezi respondenty z rozvedených nebo úplných rodin, které je zase mnohem zajímavější. Žádný respondent z rozvedené rodiny nezvolil možnost „ne“ a jen 12 respondentů z rozvedených rodin zvolilo možnost „nevím.“ Z celkového počtu 48 respondentů, kteří mají v mém výzkumu rozvedené rodiče jich 75% (36) zvolilo odpověď „ano“. Po těchto výsledcích můžeme hypotézu č. 5: *Děti rozvedených rodičů by preferovali začít svůj partnerský život v nesezdaném soužití než děti z úplných rodin přijmout.*

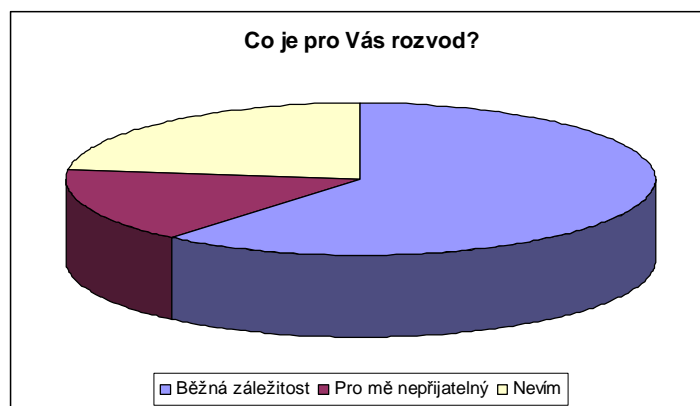
Výsledek: Hypotéza č. 5 se přijímá.

11. otázka dotazníku: Co pro Vás znamená rozvod?

Tabulka č. 10: Co je pro Vás rozvod?

Rozvod je	Počet respondentů	V procentech
Běžná záležitost	99	61
Pro mě nepřijatelný	26	16
Nevím	37	23
Celkem	162	100

Graf č. 9:

Zdroj: vlastní výzkum

Rozvod vnímá jako běžnou záležitost 61% respondentů (99 ze 162), pro 16% (26 ze 162) je rozvod nepřijatelný a 23% respondentů (37 ze 162) neví. Tady je zajímavé, že možnost „rozvod je pro mě nepřijatelný“ volili respondenti, kteří jsou z rodin úplných. Naopak za „běžnou záležitost“ ho považuje většina všech dotázaných, ale i většina respondentů z rozvedených rodin – 69% (33 ze 48). Zde se mi výsledky výzkumu shodly s teorií Anny Šťastné, která tvrdí, že děti rozvedených rodičů mají liberálnější postoje k rozvodům a chápou ho jako snadný způsob při řešení problému v manželství. U této otázky je zajímavé porovnání mezi oběma městy. Výsledky ukázaly, že zatímco v Novém Bydžově odpovědělo „nevím“ 70% respondentů (26 ze 37) v Hradci Králové tuto odpověď zvolilo jen 30% respondentů (11 ze 37). V Hradci Králové častěji studenti odpovídali, že rozvod je „běžná záležitost“. Konkrétně to bylo 59% (58 z 99). Zase se tady potvrdilo, že názory na

rozvod jsou ve větším městě mnohem tolerantnější, studenti rozvod vidí jako běžnou záležitost, ale na malém městě studenti váhají, proto možná volili častěji odpověď „nevím“. Hypotéza č. 6: *Mladí lidé vidí dnes rozvod jako běžnou záležitost* může být na mém vzorku přijata.

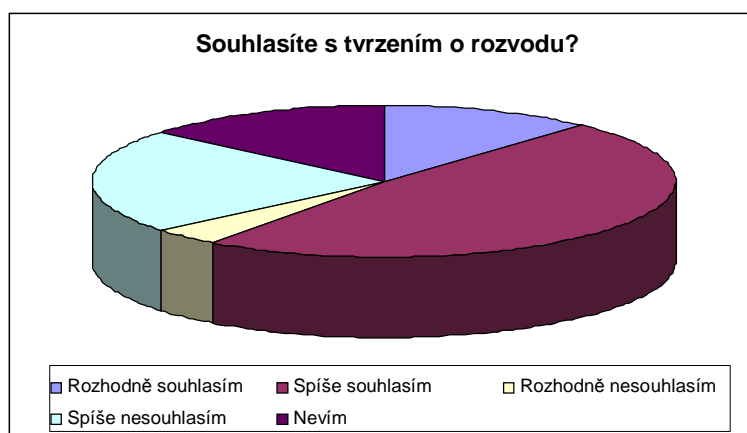
Výsledek: Hypotéza č. 6 se přijímá.

12. otázka dotazníku: *Jak moc souhlasíte s tvrzením, že rozvod je zpravidla nejlepším řešením situace, kdy pár není schopen řešit manželské problémy.*

Tabulka č. 11: *Souhlasíte s tvrzením o rozvodu?*

S tvrzením:	Počet respondentů	V procentech
Rozhodně souhlasím	19	12
Spíše souhlasím	78	48
Rozhodně nesouhlasím	7	4
Spíše nesouhlasím	35	22
Nevím	23	14
Celkem	162	100

Graf č. 10:

Zdroj: vlastní výzkum

Výsledky výzkumu ukazují, že spíše souhlasí s tvrzením 48% respondentů (78 ze 162), tedy skoro polovina. Spíše nesouhlasí 22% (35 ze 162), rozhodně souhlasí 12% (19 ze 162), rozhodně nesouhlasí jen 4% (7 ze 162) a 14% neví (23 ze 172).

Po podrobném srovnání mezi respondenty rozvedených rodičů a respondenty z úplných rodin lze dojít k těmto výsledkům. Stejně jako v předchozí otázce i zde je vidět liberálnější postoj respondentů z rozvedených rodin. I tady volili častěji odpověď „rozhodně souhlasím“ a „spíše souhlasím“ právě tito respondenti.

Při těchto výsledcích můžeme přijmout hypotézu č. 7: *Většina mladých lidí souhlasí s tvrzením, že když manželství nefunguje, je lepší se rozvést.*

Výsledek: Hypotéza č. 7 se přijímá.

5.4 Další výsledky dotazníků

Rozdíl mezi městy

Při podrobném prozkoumání všech dotazníků bylo zjištěno, že se v odpovědích vyskytují rozdíly mezi respondenty z gymnázia v Novém Bydžově a z gymnázia v Hradci Králové. Lze to vysvětlit tím, že Nový Bydžov je v porovnání s Hradcem Králové malé město, proto zde lze předpokládat vyšší míru sociální kontroly. Z toho důvodu je u některých otázek zařazeno porovnání v odpovědích mezi těmito dvěma městy. Nutno podotknout, že tohle porovnání nebylo výzkumným záměrem, ale napadlo mě až při samotném vyhodnocování výsledků.

Rozdíl mezi pohlavím

Stejně jako byly nalezeny rozdíly u odpovědí mezi respondenty dvou měst, lze nalézt i rozdíly u odpovědí mezi chlapci a dívkami. Dívky byly celkově v odpovídání zodpovědnější a častěji volily jasné odpovědi, zatímco chlapci častěji u některých otázek volili odpověď 'nevím, nepřemýšlel jsem o tom'.

Zajímavé odlišení můžeme najít u otázky č. 9: *Plánujete se v budoucnu vdát/oženit (uzavřít registrované partnerství)?*

Tabulka č. 12: Svatba chlapců a dívek

Neplánuji	Počet respondentů	V procentech
Dívky	2	18
Chlapci	9	82
Celkem	11	100

Zdroj: vlastní výzkum

Neplánuje se vdát/oženit, uzavřít registrované partnerství 11 respondentů z celkových 162 oslovených. Z toho takto odpovědělo 82% chlapců (9 z 11) a jen 18% dívek (2 z 11).

Další zkoumanou otázkou je č. 10: *Chtěl/a byste nejdříve žít s partnerem/partnerkou v nesezdaném soužití? (manželství na zkoušku)*

Tabulka č. 13: *Chlapci a dívky o nesezdaném soužití*

Odpověď	Dívky	Chlapci	Celkem
Ano	89	26	115
Ne	3	6	9
Nevím	11	27	38
Celkem	103	59	162

Zdroj: vlastní výzkum

Z této tabulky je patrné, že častěji by preferovaly začít svůj partnerský vztah v nesezdaném soužití dívky, a to v 77% (89 ze 115). Chlapci naopak v 66% (6 z 9) zvolili odpověď „ne“. Častěji také volili odpověď „nevím“ (71%).

Mnou stanovené hypotézy na začátku výzkumu se potvrdily, stejně jako rozdíly v odpovědích mezi chlapci a dívkami, mezi respondenty rozvedených a úplných rodin a také mezi respondenty malého a velkého města. Všechny závěry jsou platné pro stanovený objekt výzkumu, tzn. pro studenty gymnázií, kteří se tohoto výzkumu účastnili. Nemůžeme hovořit o tom, že všechny závěry jsou platné pro všechny studenty gymnázií v České republice.

ZÁVĚR

Změny ve společnosti s sebou přinesly i změny v rodinném uspořádání. Manželství je uzavíráno v pozdějším věku, než tomu bylo dříve, existuje i řada jiných forem soužití, než manželství, jako například nesezdaná soužití. Jak dokládají i výsledky mého výzkumu, mladí lidé nejdříve chtějí začít svůj partnerský život v nesezdaném soužití, až potom volí svatbu. Ne, že by tedy o manželství nebyl zájem, spíš je tato instituce odkládána na pozdější věk. Manželství je totiž stále vnímáno jako uznávaný institut a řada lidí do něj vstupuje s vědomím, že právě to jejich manželství vydrží napořád. Mnohdy se ale po sňatku jejich představy o společném životě změní, sny se nenaplní, tak jak si lidé přejí. Pro spoustu z nás je proto rozvod jednoduchým řešením manželských problémů, které mohou nastat rok po svatbě, stejně jako dvacet let po svatbě, v případě racionálních rozvodů.

I ve společnosti je rozvod brán zcela „normálně“, což dokládají i výsledky mého výzkumu, kde více jak polovina studentů odpověděla, že rozvod je pro ně běžná záležitost. Manželům dnes nic nebrání, aby se rozvedli (vyjma rozvodů s nezletilými dětmi, kde musí být upravena výchova v zájmu dětí). A právě děti při rozvodu nejvíce ztrácejí. Nejčastěji dětem po rozvodu chybí otec v rodině, což byla nejčastější odpověď při vyplňování otázky týkající se důsledků po rozvodu. Jeden respondent dokonce při vyplnění této otázky napsal důsledek, cituji: „jen mi chybí pravý táta.“ Takový důsledek mluví za všechno, protože otec je při výchově stejně důležitý jako matka. Bohužel otec je společností často nedoceněn, i když je dokázáno, že i otec může dítě vychovat stejně dobře, jako matka. Neexistuje žádný racionální důvod, proč by otec dítě vychovávat nemohl.

Česká republika patří mezi země s nejvyšší rozvodovostí. I výzkum, který jsem provedla na vybraných gymnáziích ukázal, že třetina dětí rozvedené rodiče má. A to respondenty byla mládež ve věku 15-19 let. Vezmeme-li v úvahu, že dnes ubývá rozvodů s nezletilými dětmi, naopak přibývá tzv. racionálních rozvodů, mohly být čísla výsledků výzkumu mnohem vyšší, kdyby šlo o starší respondenty. I tak je stále hodně dětí, které musejí prožívat rozvodové tahanice svých rodičů a zažívat nepříjemné chvíle po odchodu otce z domova. Záměrně píš o odchodu otce

z domova, protože ve většině případů zůstávají děti s matkou po rozvodu. I tento fakt byl potvrzen v mém výzkumu.

Celá problematika rozvodů a dětí by stála ještě za další bádání. Zejména potom rozsáhlejší šetření, které by se zaměřilo na rozdílnosti v postojích studentů v malém a velkém městě, případně ve městech a na venkově.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- § Bakalář, E. a M. a D. Novákovi a kol. 1996. *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*. 1. vyd. Praha: NLN. ISBN 80-7106-157-3.
- § Bakalář, E. 2002. *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*. 1.vyd. Praha: Vyšehrad. ISBN 80-7021-605-0.
- § Biller, H.B. 1994. *Otcovský faktor*. New York: Pocket Books. ISBN 0671793977. (Citováno dle Bakalář, E. 2002. *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*. 1.vyd.Praha: Vyšehrad. ISBN 80-7021-605-0.)
- § Giddens, A. 1999. *Sociologie*. 1. vyd. Praha: Argo. ISBN 80-7203-124-4.
- § Hrušková, M. Současná právní úprava rodinného práva. In Veselá, R. a kol. 2003. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia. ISBN 80-86432-48-3.
- § Matějček, Z. 1994. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-85282-83-6.
- § Matoušek, O. 1993. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-901424-7-8.
- § Možný, I. 2002. *Sociologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-86429-05-9.
- § Pávek, F. 1987. *Manželství na zkoušku?* 1. vyd. Praha: Mladá fronta.
- § Šťastná, A. Rozvody a děti: Vliv rozvodu rodičů na životní dráhu dětí. In Hamplová, D. a Šalamounová P.(eds.) 2006. *Životní cyklus. Sociologické a demografické perspektivy*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky. str. 175-190. ISBN 80-7330-082-6.

- § Veselá, R. a kol. 2003. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia. ISBN 80-86432-48-3.
- § Velký sociologický slovník. 1996. 1. vyd. Praha: Karolinum, Univerzita Karlova.
- § Warshak, R.A. 1995. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 1. vyd. Praha: JAN ISBN 80-85529-16-5.

Elektronické zdroje:

- § *Demografická příručka 2007* [on-line]. Český statistický úřad, 2008. Dostupné z URL <[http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/24003E05BA/\\$File/4032080503.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/24003E05BA/$File/4032080503.pdf)>
- § *Historie rozvodovosti* [on-line]. Demografický informační portál. Dostupné z URL <http://www.demografie.info/?cz_rozvodhistorie=>>
- § Slovník cizích slov [on-line]. Dostupný z URL <<http://www.slovník-cizich-slov.cz/>>
- § Šťastná, A. 15.04.2005 *ANALÝZA: Vybrané faktory rozvodovosti* [on-line]. Dostupné z URL <http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=46>
- § *Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2007* [on-line]. Český statistický úřad, 2008. Dostupné z URL <[http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/B90043561A/\\$File/400708a3.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/B90043561A/$File/400708a3.pdf)>

Použité prameny:

- § Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.
- § Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném.

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: <i>Rozvody podle počtu nezletilých dětí, 1991-2007</i>	16
Tabulka č. 2: <i>Věkové zastoupení respondentů</i>	31
Tabulka č. 3: <i>Máte rozvedené rodiče?</i>	32
Tabulka č. 4: <i>Bydlení po rozvodu</i>	33
Tabulka č. 5: <i>Vídání druhého rodiče</i>	34
Tabulka č. 6: <i>Ovlivnil Vás rozvod?</i>	35
Tabulka č. 7: <i>Důsledky pro děti</i>	36
Tabulka č. 8: <i>Plánujete v budoucnu svatbu?</i>	38
Tabulka č. 9: <i>Chcete nejdříve žít v nesezdaném soužití?</i>	39
Tabulka č. 10: <i>Co je pro Vás rozvod?</i>	40
Tabulka č. 11: <i>Souhlasíte s tvrzením o rozvodu?</i>	42
Tabulka č. 12: <i>Svatba chlapců a dívek</i>	43
Tabulka č. 13: <i>Chlapci a dívky o nesezdaném soužití</i>	44

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: <i>Počty sňatků a rozvodů, úhrnná rozvodovost na území dnešní ČR od roku 1960</i>	14
Graf č. 2: <i>Máte rozvedené rodiče?</i>	32
Graf č. 3: <i>Děti bydlí po rozvodu</i>	33
Graf č. 4: <i>Po rozvodu se děti vídají s druhým rodičem</i>	34
Graf č. 5: <i>Ovlivnil Vás rozvod?</i>	35
Graf č. 6: <i>Důsledky pro děti</i>	36
Graf č. 7: <i>Plánujete v budoucnu svatbu?</i>	38
Graf č. 8: <i>Chcete nejdříve žít v nesezdaném soužití?</i>	39
Graf č. 9: <i>Co je pro Vás rozvod?</i>	40
Graf č. 10: <i>Souhlasíte s tvrzením o rozvodu?</i>	42

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: <i>Hlášení o rozvodu</i>	52
Příloha č. 2: <i>Dotazník</i>	53
Příloha č. 3: <i>Rozvody podle příčiny rozvratu manželství (v %), ČR, vybrané roky</i>	55
Příloha č. 4: <i>Rozvody podle délky trvání manželství</i>	56

Příloha č. 1: Hlášení o rozvodu

Příloha č. 4

CSU
Český statistický úřad
Na padesátém 81
100 82 Praha 10
tel. 27403 1111

HLÁŠENÍ O ROZVODU

Měsíc _____ 200__

Obyv 4 -12

Registrováno
ČSÚ CV 11/06
ze dne 26.4.2004
KF 494001

Statistické zjiřování je součástí Programu statistických zjiřování na rok 2005. Podle zákona č. 99/1995 Sb., o státní statistické službě, ve znění pozdějších předpisů, je zpracovávající jednotka povinna poskytnout vřetřní požadované údaje. Ochrana důvěrnosti údajů je zaručena zákonem. Děkujeme za spolupřáci.

Spisová značka _____ (vypřňuje ČSÚ)

Pořadové číslo hlášení _____ Pořadové číslo _____ 01

Číslo soudu _____ 3 _____ 02

Datum odeslání _____ den, měsíc, rok _____ 2 0 0 _____ 03

Druh návrhu-neplátnost manželství 1-návrh podal muž 2-návrh podala žena 3-dvojí manželství _____ 04
4-přibuzností 5-rodostenek věku 6-důležitý ponucha

Počet jednání _____ 05

Výsledek řízení manželství rozvedeno: 1-proti návrhu muže 2-proti návrhu ženy 3-souhlas obou 4-manžel(ka) v cizině manželství nerozvedeno: 5-návrh zamítnut 6-návrh vzat zpět 7-řízení zaniklo po přerušení 8-vyklovena neplátnost manželství 9-jinak _____ 06

Důvod zamítnutí 1-ochkomyšlný poměr k manželství 2-zájem nezletilých 3-kritické nezávažné narušení _____ 07
4-odstranění narušujících příčin 5-jiné důvody

Odvolaí podal 1-navrhovatel 2-odpůrce 3-oba _____ 08

Výsledek odvolání 1-povřzeno 2-zmárněno 3-vzato zpět 4-jiný výsledek _____ 09

Datum uzavřeni manželství _____ den, měsíc, rok _____ 10

Počet nezletilých dětí z manželství (žičich) _____ 11

Poslední společně trvalé bydliště manželů

okres _____ (okóduje ČSÚ)

obec _____ C Z _____ 12

silice, čp. _____ 13

Následující údaje vyplňte pouze v případech, kdy řízení skončilo rozvodem manželství

Datum narození muže _____ den, měsíc, rok _____ 14
ženy _____ 15

Státní občanství muže _____ (okóduje ČSÚ) _____ 16
ženy _____ 17

Návyšší vzdělání¹⁾ muže 1-základní 2-střední bez maturit (vřetně vřučení) 3-střední s maturitou 4-VŠ _____ 18
ženy _____ 19

Pořadí rozvodu muže _____ 20
ženy _____ 21

Přičina rozvratu manželství na straně (nepřipustný souběh příčin u muže i ženy je kód 0)

muže _____ 22
ženy _____ 23

1-neuvřábný sňatek 5-zlé nakládání, odobrouzení pro trestný čin 9-ostatní příčiny
2-alkoholismus 6-ruštil povah, nážorní a zájmní 8-soud nejvyšší zavřření
3-nevěra 7-zdravotní důvody
4-nezájem o rodinu (vřetně opuštění soužiti) 8-sexuální neshody

V _____ dne _____ 200__ _____ podpis

¹⁾ Poskybnutí údaje je dobrovolné.

Příloha č. 2: Dotazník

Milí studenti,

Jmenuji se Žaneta Velinská a jsem studentkou Univerzity Pardubice, oboru sociologie. Tímto Vás chci požádat o vyplnění dotazníku, který se týká problematiky rozvodů. Vyplnění je zcela anonymní a výsledky budou po statistickém zpracování použity pro mou bakalářskou práci na téma: „Důsledky rozvodů pro děti“.

Pokyny k vyplňování: Volit můžete jen jednu odpověď (pokud není uvedeno jinak), kterou zakroužkujete. Pokud bude třeba, odpověď napište.

Předem Vám děkuji za ochotu vyplnit dotazník.

1. Pohlaví

- a) Muž
- b) Žena

2. Věk.....

3. Ročník

4. Máte rozvedené rodiče?

- a) Ano
- b) Ne (pokračujte na otázku č. 9)

Na otázku č. 5 odpovídají jen ti, kteří v předchozí otázce odpověděli ano.

5. S kým bydlíte po rozvodu rodičů?

- a) S matkou
- b) S otcem

6. Pokud bydlíte s matkou, jak často zpravidla vídáte otce, případně pokud bydlíte s otcem, jak často zpravidla vídáte matku?

- a) Vídáme se 1x týdně.
- b) Vídáme se méně než 1x týdně, avšak alespoň 1x za měsíc.
- c) Vídáme se méně než 1x za půl roku.
- d) Nevídáme se vůbec.

7. Myslíte si, že Vás rozvod rodičů ovlivnil?

- a) Rozhodně ano
- b) Spíše ano
- c) Rozhodně ne (pokračujte na otázku č. 9)
- d) Spíše ne (pokračujte na otázku č. 9)
- e) Nevím (pokračujte na otázku č. 9)

Na otázku č. 8 odpovídají jen ti, kteří v předchozí otázce odpověděli rozhodně ano, nebo spíše ano.

8. Vyberte důsledky, které pocítujete po rozvodu rodičů. (Můžete volit více odpovědí)

- a) chybějící mužský vzor v rodině
 - b) chybějící ženský vzor v rodině
 - c) zhoršení zdravotního stavu
 - d) zhoršené studijní výsledky
 - e) větší finanční přísun od rodičů
 - f) větší svoboda
 - g) jiné (napíšte prosím jaké)
-

9. Plánujete se v budoucnu vdát/oženit (uzavřít registrované partnerství)?

- a) Ano
- b) Ne

10. Chtěl/a byste nejdříve žít s partnerem/partnerkou v nesezdaném soužití? (manželství na zkoušku)

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

11. Co pro Vás znamená rozvod?

- a) Běžnou záležitost.
- b) Je to pro mě nepřijatelné.
- c) Nevím, nepřemýšlel/a jsem o tom.

12. Jak moc souhlasíte s tvrzením, že rozvod je zpravidla nejlepším řešením situace, kdy pár není schopen řešit manželské problémy.

- a) Rozhodně souhlasím
- b) Spíše souhlasím
- c) Rozhodně nesouhlasím
- d) Spíše nesouhlasím
- e) Nevím

Upřímně děkuji za vyplnění dotazníku.

Příloha č. 3: Rozvody podle příčiny rozvratu manželství (v %), ČR, vybrané roky

Příčina rozvodu	Na straně muže				Na straně ženy			
	90	95	00	03	90	95	00	03
Neuvážený sňatek	5,6	4,4	2,2	1,2	5,6	4,5	2,2	1,2
Alkoholismus	10,3	9,4	5,8	4,4	0,9	0,7	0,5	0,5
Nevěra	15,0	12,9	8,0	6,3	13,2	10,5	5,6	4,0
Nezájem o rodinu (včetně opuštění rodiny)	7,6	7,3	5,3	3,6	2,5	1,8	1,2	1,3
Zlé nakládání, odsouzení pro trestný čin	2,7	2,1	1,6	1,1	0,1	0,2	0,1	0,1
Rozdíl povah, názorů a zájmů	40,4	48,7	47,0	50,6	40,5	50,0	49,2	50,3
Zdravotní důvody	1,0	0,5	0,3	0,2	1,3	0,5	0,3	0,2
Sexuální neshody	2,7	1,7	0,6	0,4	2,7	1,7	0,6	0,4
Ostatní příčiny	7,9	9,3	22,3	24,6	9,4	12,6	26,6	29,3
Soud nezjistil zavinění	6,8	3,7	6,9	7,6	23,8	17,5	13,7	12,8

Zdroj: Šťastná, A. ANALÝZA: Vybrané faktory rozvodovosti [on-line].

Příloha č. 4: Rozvody podle délky trvání manželství

5-3 Rozvody podle délky trvání manželství v letech 1950 - 2007										
Průměr let, rok <i>Average of years or year</i>	Počet rozvodů <i>Divorces, total</i>	Délka trvání manželství v letech <i>Duration of marriage (years)</i>								
		0-1	2	3	4-5	6-7	8-9	10-14	15-19	20+
1950-54	10 536	1 254	968	931	1 588	1 114	831	1 585	925	1 340
1955-59	12 872	882	944	1 049	1 964	1 672	1 383	2 053	1 332	1 593
1960-64	14 039	1 238	1 095	1 041	1 777	1 383	1 237	2 711	1 669	1 888
1965-69	18 036	1 826	1 819	1 638	2 559	1 740	1 302	2 495	2 199	2 458
1970-74	23 553	2 403	2 167	2 147	3 533	2 611	2 009	3 237	2 147	3 299
1975-79	26 080	2 980	2 446	2 289	3 714	2 810	2 263	3 788	2 410	3 381
1980-84	28 496	2 480	2 345	2 343	4 114	3 413	2 818	4 886	2 981	3 117
1985-89	30 623	2 600	2 446	2 341	3 945	3 142	2 807	5 712	3 883	3 747
1990-94	30 232	2 271	2 504	2 510	4 190	3 276	2 588	4 892	3 948	4 053
1995-99	30 547	1 401	1 727	2 010	4 146	3 740	3 126	5 463	3 762	5 172
2000-04	31 786	1 289	1 537	1 714	3 269	3 030	2 906	6 856	4 721	6 464
1950	11 312	1 505	956	795	1 380	1 017	956	1 700	1 080	1 923
1951	10 261	1 301	854	906	1 491	902	844	1 533	969	1 461
1952	11 219	1 400	1 066	996	1 747	1 175	859	1 698	976	1 302
1953	9 897	1 153	1 013	929	1 560	1 166	667	1 520	830	1 059
1954	9 989	908	951	1 030	1 761	1 309	828	1 475	771	956
1955	12 221	957	1 045	1 271	2 233	1 585	1 216	1 699	1 069	1 146
1956	12 809	743	852	1 044	2 080	1 660	1 317	1 842	1 349	1 922
1957	12 521	844	895	904	1 934	1 669	1 389	1 981	1 315	1 590
1958	13 589	1 000	945	1 008	1 846	1 864	1 511	2 254	1 508	1 653
1959	13 222	867	984	1 017	1 729	1 584	1 481	2 489	1 418	1 653
1960	12 970	978	915	971	1 639	1 376	1 382	2 588	1 386	1 735
1961	13 939	1 149	1 028	936	1 852	1 356	1 320	2 901	1 519	1 878
1962	14 137	1 226	1 132	1 038	1 752	1 415	1 168	2 813	1 639	1 954
1963	14 703	1 398	1 198	1 164	1 822	1 478	1 167	2 772	1 809	1 895
1964	14 446	1 442	1 204	1 098	1 818	1 289	1 147	2 479	1 994	1 975
1965	16 196	1 606	1 497	1 357	1 962	1 539	1 267	2 608	2 144	2 216
1966	17 435	1 804	1 787	1 501	2 294	1 600	1 227	2 523	2 282	2 417
1967	17 352	1 700	1 786	1 624	2 494	1 666	1 205	2 353	2 223	2 301
1968	18 647	1 953	1 914	1 753	2 795	1 900	1 256	2 352	2 135	2 589
1969	20 550	2 069	2 111	1 954	3 251	1 994	1 554	2 638	2 212	2 767
1970	21 516	2 064	2 093	2 047	3 287	2 361	1 752	2 737	2 192	2 983
1971	23 616	2 306	2 274	2 173	3 596	2 603	2 024	3 068	2 202	3 370
1972	22 392	2 193	2 063	2 024	3 255	2 481	1 913	3 277	2 109	3 077
1973	25 271	2 613	2 247	2 224	3 825	2 769	2 197	3 454	2 278	3 664
1974	24 970	2 840	2 159	2 267	3 701	2 843	2 157	3 647	1 955	3 401
1975	26 154	3 031	2 467	2 227	3 689	2 872	2 255	3 752	2 250	3 611
1976	25 544	3 124	2 525	2 190	3 423	2 700	2 140	3 603	2 372	3 467
1977	25 442	2 964	2 382	2 289	3 612	2 653	2 251	3 669	2 243	3 379
1978	27 071	2 993	2 502	2 408	3 978	2 891	2 347	4 012	2 631	3 309
1979	26 191	2 787	2 352	2 330	3 870	2 936	2 320	3 902	2 556	3 138
1980	27 218	2 572	2 567	2 493	4 094	3 133	2 408	4 231	2 704	3 016
1981	27 608	2 576	2 360	2 422	4 102	3 342	2 537	4 523	2 731	3 015
1982	27 821	2 354	2 277	2 313	4 145	3 428	2 920	4 749	2 766	2 869
1983	29 319	2 358	2 295	2 214	4 096	3 585	3 029	5 331	3 151	3 260
1984	30 514	2 538	2 227	2 273	4 131	3 575	3 195	5 598	3 554	3 423
1985	30 489	2 682	2 301	2 140	3 820	3 434	3 116	5 781	3 652	3 563
1986	29 560	2 432	2 310	2 260	3 685	3 068	2 929	5 621	3 680	3 575
1987	31 036	2 447	2 566	2 440	4 001	3 118	2 864	5 957	3 933	3 710

1988	30 652	2 612	2 482	2 458	4 022	3 005	2 586	5 639	4 010	3 838
1989	31 376	2 825	2 571	2 408	4 199	3 083	2 540	5 561	4 142	4 047
1990	32 055	2 834	2 790	2 612	4 325	3 304	2 477	5 448	4 221	4 044
1991	29 366	2 668	2 471	2 422	3 957	3 077	2 446	4 749	3 843	3 733
1992	28 572	2 274	2 474	2 235	3 948	3 166	2 430	4 531	3 710	3 804
1993	30 227	1 855	2 517	2 659	4 247	3 361	2 774	4 797	3 937	4 080
1994	30 939	1 724	2 268	2 624	4 474	3 470	2 813	4 935	4 029	4 602
1995	31 135	1 388	2 080	2 526	4 736	3 628	2 913	5 180	3 926	4 758
1996	33 113	1 372	1 891	2 349	4 851	4 123	3 318	5 683	4 128	5 398
1997	32 465	1 366	1 639	2 026	4 477	4 292	3 364	5 871	4 003	5 427
1998	32 363	1 584	1 637	1 785	4 020	3 989	3 435	6 162	3 995	5 756
1999	23 657	1 293	1 389	1 365	2 648	2 667	2 598	4 418	2 759	4 520
2000	29 704	1 263	1 624	1 790	3 145	3 123	3 179	6 180	3 797	5 603
2001	31 586	1 298	1 568	1 760	3 193	3 112	3 177	6 960	4 408	6 110
2002	31 758	1 270	1 489	1 692	3 399	2 833	2 928	7 000	4 772	6 375
2003	32 824	1 331	1 526	1 705	3 317	3 008	2 582	7 148	5 188	7 019
2004	33 060	1 283	1 477	1 625	3 293	3 074	2 663	6 994	5 439	7 212
2005	31 288	1 157	1 337	1 493	3 154	2 837	2 408	6 089	5 521	7 292
2006	31 415	1 280	1 400	1 441	3 225	2 984	2 594	5 681	5 479	7 331
2007	31 129	1 376	1 488	1 373	2 906	2 838	2 492	5 424	5 480	7 752

Zdroj: Demografická příručka 2007, ČSÚ [on-line]